Abordare evolutivă a bibliografiei româneşti

Dr. Cristina Popescu
Catedra de Ştiinţele Informării şi Documentării,
Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti
E-mail: cristinapopescu07@yahoo.fr

Dr. Cristina Popescu este lector la Catedra de Ştiinţele Informării şi Documentării de la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti. Predă cursuri de biblioteconomie şi bibliografie şi este interesată de studierea feed-back-ului informaţional pe care îl presupune diversitatea de servicii – atât tradiţionale cât şi electronice – oferite beneficiarilor de către structurile infodocumentare.

Rezumat

Autonomia, impusă de cunoştinţele acumulate de-a lungul timpului, la început progresiv, apoi exponenţial, în memoria de nemăsurat a umanităţii a provocat întotdeauna dorinţa de sistematizare ordonată a informaţiilor despre acestea. Şi în spaţiul românesc, debutând de la primele manifestări ale culturii scrise, necesitatea de bibliografie s-a amplificat perpetuu, a cunoscut teoretizări şi standardizări, ca urmare a creşterii producţiei de documente, dar şi a gradului de complexitate şi de diversitate a intereselor de cunoaştere ale omului şi societăţii.

Cuvinte cheie: Istoria bibliografiei, Bibliografie, Cultură, Informaţie, Bibliotecă, Internet, România

Apariţia şi evoluţia bibliografiilor în ţara noastră, până la conceperea propriu-zisă a unui sistem bibliografic, reflectă contextul istoric şi cultural al epocii.

Cercetările mai vechi şi cele contemporane cu privire la istoria culturii româneşti subliniază existenţa patrimoniului de carte, dobândit şi conservat de-a lungul secolelor în bibliotecile româneşti. Astfel, *„structura de ansamblu a celor mai vechi şi reprezentative biblioteci din perioada de început a tezaurizării înţelepciunii umane în memoria colectivă a acestora*

BDD-A27085 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:36 UTC)

este relevată în colecţiile cărturarilor: Luca Stroici, Petru Şchiopu, Grigore Ureche, Udrişte Năsturel, Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, Constantin Brâncoveanu, Constantin Mavrocordat, etc." (1)

Referindu-se la *„perioada patriarhală a culturii noastre"* (2), Nicolae Georgescu-Tistu ne introduce în atmosfera *"bibliotecii orale sau folclorice ce reprezintă prototipul de bibliotecă străveche, de dinaintea celor cunoscute în jurul mănăstirilor."* (3)

În contextul culturii medievale, ansamblul general al bibliotecilor din ţările române este reflectat în imaginea specifică a bibliotecilor episcopiilor, mănăstirilor şi ale domnitorilor, care s-au dezvoltat pe lângă mănăstirile de la Mărgineni, Cozia, Polovraci, Hurez (4), Bistriţa, Văcăreşti, ca şi pe lângă episcopiile de Argeş şi Râmnic.

Din perspectiva definirii conceptuale, bibliografia desemna, la început, liste, inventare, cataloage sau repertorii de cărţi, având preponderent un caracter de evidenţă şi înregistrare a cărţilor. Aceste structuri sunt convergente cu cele europene: *„în istoria culturii şi civilizaţiei româneşti regăsim o evoluţie sincronă cu cea europeană, în privinţa genezei bibliografiilor. Astfel, forme incipiente ale bibliografiilor sunt reprezentate prin cataloagele de bibliotecă, tipografii şi librării."* (5)

Secolul al XVII-lea este reprezentativ pentru apariţia cataloagelor întocmite de bibliotecari, oameni de cultură, cunoscători în detaliu ai importanţei demersului bibliografic într-o perioadă de indubitabilă efervescenţă culturală.

Impresionanta colecţie particulară a lui Constantin Cantacuzino a beneficiat de realizarea celui dintâi catalog de bibliotecă în limba română, în anul 1667, care înregistra cărţile cumpărate de stolnic în Italia, pe vremea când se afla la studii la Padova. Ulterior, acesta i-a adăugat catalogului şi un supliment în limba italiană: *Summario delli miei libri*. (6)

Catalogul Bibliotecii Stolnicului Constantin Cantacuzino (7) de la Mărgineni, întocmit de Nicolae de Porta, reflectă colecţiile de publicaţii care au constituit, în principal, patrimoniul documentar al domnitorului în perimetrul preocupărilor sale: istorie, religie, filozofie, arheologie, politică.

Catalogul bibliotecii de la Hurez a Iui Constantin Brâncoveanu, realizat de I. Eliade în lucrarea *Biblioteca de la Hurez a lui Constantin Brâncoveanu* – descoperită de Al. Odobescu şi cercetată de N. Iorga –, a fost. considerat ca un simbol al unei adevărate *„monarhii culturale"*.(8) Lucrarea avea *„un catalog redactat de revizorul şcolar al judeţului Vâlcea, I. Eliade, la data de l mai 1865 şi cuprindea 425 volume (manuscrise şi tipărituri) în limbile greacă, latină, italiană, arabă şi georgiană."* (9)

BDD-A27085 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:36 UTC)

Reţinem, pentru sec. al XIX-lea, cataloagele unor biblioteci reprezentative care au configuraţia unor tipologii bibliografice.

Astfel, Catalogul Bibliotecii Colegiului Sf. Sava din 1836, atribuit lui Petrache Poenaru, realizat cu ocazia inventarierii fondurilor Bibliotecii Mitropoliei din Bucureşti, configurează atributele unei bibliografii generale.

De asemenea, Catalogul Bibliotecii Academiei Mihăilene: „*Catalogue des livres de lecture de la bibliothèque de l'Académie*" (10), realizat în anul 1841 de către Dimitrie Gusti, primul bibliotecar al Academiei Mihăilene, prin descrierile complete de lucrări şi organizarea acestora pe domenii, întruneşte atributele unor bibliografii specializate.

Într-o succesiune cronologică, pot fi enumerate şi *Catalogul completării Bibliotecii din Iaşi*, elaborat de B. P. Hasdeu; *Catalogul Bibliotecii Astra*, redactat de Nicolae Toganu în 1895; *Catalogul alfabetic de cărţile aflate în Biblioteca Centrală*, întocmit de Ion C. Gârleanu; *Catalogue des livres A. O.* al lui Alexandru Odobescu; *Catalogul Bibliotecii Academiei* etc.

Menţionarea şi prezentarea câtorva dintre cataloagele de bibliotecă din perioada de început a bibliologiei româneşti – perioadă de indubitabilă efervescenţă culturală – însoţite de unele consideraţii susţin şi argumentează ideea că *„geneza bibliografiei este indisolubil legată de primele cataloage de bibliotecă, deoarece şi acestea reprezintă, în principal, liste de cărţi structurate pe diferite criterii cu scopul de a reflecta fondul de cărţi, de a informa, comunica şi valorifica propriile colecţii de publicaţii."* (11)

În contextul analizei pluralităţii reprezentărilor cataloagelor ca forme incipiente de bibliografii se situează şi cataloagele de librării şi de tipografii. Cataloagele de librării, în pofida aspectului şi destinaţiei comerciale, conţin şi elemente semnificative de comunicare bibliografică. De altfel, ele reprezintă importante izvoare bibliografice pentru cercetare şi, nu în ultimul rând, pentru elaborarea unor lucrări cu privire la istoria culturii şi civilizaţiei româneşti.

Profesorul Nicolae Georgescu-Tistu, în *„Bibliografia literară română"* (12), a întreprins şi un studiu analitic al cataloagelor de librării.

Enumerarea şi foarte succinta prezentare a unora dintre cele mai reprezentative cataloage de librării relevă faptul că acestea cumulează caracteristicile unor bibliografii: sunt de semnalare, descrierile lor respectă normele metodologice ale momentului elaborării, sunt structurate tematic. Astfel, ele pun la dispoziţie structura şi cantitatea informaţională ale unor bibliografii de specialitate, recurgând la criterii de clasificare rămase actuale: alfabetic, cronologic, sistematic.

BDD-A27085 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:36 UTC)

Aşadar, se poate constata cu uşurinţă că acest tip de cataloage au fost, practic, formele premergătoare ale bibliografiilor. Ele au avut un pregnant rol de semnalare curentă, devenind, în timp, surse informaţionale retrospective.

Cataloagele de biblioteci, librării şi tipografii fac parte intrinsecă din poligeneza bibliografiilor româneşti şi reprezintă premisele apariţiei primelor structuri destinate informării bibliografice.

Se poate deci considera că evoluţia bibliografiei din perspectiva constituirii, elaborării şi valorificării sale se află într-o permanentă interdependenţă cu mediul socio-cultural încercând să răspundă în mod constant aşteptărilor cititorilor şi ale cercetătorilor din diverse domenii.

Pentru spaţiul românesc există un consens al investigaţiilor de specialitate care a stabilit că primele lucrări bibliografice româneşti aparţin lui Vasilie Popp, Dimitrie Iarcu, Alexandru Pop şi Gheorghe Popescu.

După lucrarea *Disertaţie despre tipografiile româneşti în Transilvania şi învecinatele Ţări de la începutul lor până la vremile noastre* (1838), tipărită la Sibiu de doctorul ardelean Vasilie Popp considerat părintele bibliografiei româneşti, şi cea a marelui erudit de la Blaj, Timotei Cipariu, intitulată *Crestomaţia sau Annalecte literare din cărţile mai vechi şi noi româneşti, tipărite şi manuscrise, începând de la secolul XVI până la secolul XIX* (1858), care conţinea o listă a cărţilor cunoscute lui, a fost publicată lucrarea lui Dimitrie Iarcu „*Analele bibliografice române*", care, în opinia lui Ioachim Crăciun (13), deşi a avut drept model lucrările celor doi antecesori ai săi, nu s-a putut totuşi ridica deasupra încercărilor acestora nici ca exactitate şi nici ca pricepere ştiinţifică.

Trebuie specificat, însă, faptul că Ion Muşlea şi, mai târziu, Barbu Theodorescu s-au situat pe aceeaşi poziţie critică precum Ioachim Crăciun spre deosebire de alţii, printre care şi Nicolae Georgescu-Tistu, care i-au refuzat acest merit lui Vasilie Popp, atribuindu-i-l lui Dimitrie Iarcu.

Aşadar, în unele tratate româneşti de bibliografie, Vasilie Popp este considerat primul bibliograf român – în timp ce alte tratate îl consideră părinte al bibliografiei româneşti pe Dimitrie Iarcu, cu ale sale *„Anale bibliografice române"*.

Lucrarea lui Cipariu, „*Crestomaţie sau Analectele literare din cărţile mai vechi şi noi româneşti, tipărite şei manuscrise, începând de la secolul XVI până la XIX, cu notiţe literare, adunate şi alese de…*", Blaj, 1858, se află într-o strânsă legătură cu lucrarea anterior menţionată, deoarece Popp se folosise de nişte însemnări provenite de la Cipariu pentru elaborarea lucrării sale, iar Cipariu, la rândul său, a supus propriei analize lucrarea lui Popp.

BDD-A27085 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:36 UTC)

Meritul de pionierat al lui Popp nu poate fi contestat, dar Cipariu a adus un sprijin substanțial, în special în privința rigorii în sistematizarea conținutului informațional al publicațiilor şi prin exactitatea notițelor descriptive, deoarece cunoştințele bibliografice ale lui Vasilie Popp erau inferioare celor ale învățatului blăjean. (14)

Deşi Cipariu(15) a realizat o bibliografie analitică a istoriei literaturii române, cuprinzând ample extrase din cărțile cercetate de savantul de la Blaj, *Crestomația* este ea însăşi o lucrare a cărei tipologie este disputată, întrucât este considerată de unii ca operă bibliografică de alții ca antologie.

În 1865, Dimitrie Iarcu (16) a publicat, la Bucureşti, *Anale bibliografice române. Repertoriu cronologic sau catalog general de cărțile române imprimate la noi între 1550–1865* (Bucureşti, Imprimeria Statului, 120 p.). Motivația şi scopul acestei bibliografii sunt explicate de Dimitrie Iarcu în *„Precuvântare”,* mărturisind că ideea alcătuirii acestei bibliografii i-a fost înspirată de înaintaşii săi Timotei Cipariu şi Vasilie Popp. Deşi el a beneficiat de avantajul unui material mai bogat, metoda de lucru a predecesorilor săi nu a fost depăşită, însă.

Continuator al lui Iarcu a fost Gheorghe Popescu (17), istoric literar, cu lucrarea sa *Trei ani de literatură română. Indice bibliografic al cărților publicate româneşte în România sau de români între anii 1874, 1875, 1876, precedat de schițele bibliografice ale literaților români din Macedonia* (Bucureşti, Noua Tipografie a Laboratorilor Români, 1877), căreia i-a urmat *Şase ani de literatură română. Catalog general de cărțile române publicate în Țară şi Străinătate de la l ianuarie 1874 până la ultima, iulie 1879* (Bucureşti, 1879, 76 p.) au reprezentat punerea în practică a intenției autorului de a realiza biobibliografii speciale de semnalare, selective şi de recomandare cu privire la literatura română.

La Gheorghe Popescu apare, aşadar, şi ideea de „Românica", pe care o întâlnim ulterior şi în planul ştiințific al *Bibliografiei româneşti vechi*. Titlurile semnalate au şi schițe bibliografice ale scriitorilor, ceea ce le conferă ideea de biobibliografie.

Se impune în mod firesc şi menționarea primei bibliografii speciale cu privire la periodice, elaborată în spațiul românesc, cu titlul *Bibliografia publicațiilor periodice şi a celor publicate în limbi străine în România sau de români în străinătate: 1817–1887* (Bucureşti, 1889, 161 p.), care aparține lui Alexandru Pop.

Bibliografiile enumerate şi prezentate anterior au fost printre cele dintâi lucrări bibliografice, fapt ce poate justifica destul de numeroasele lipsuri şi erori, descrieri bibliografice incomplete şi un dezechilibru evident

BDD-A27085 © 2009 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:36 UTC)

între intenţia de realizare şi posibilitatea efectivă – în această fază incipientă-de a pune în practică metode şi tehnici bibliografice. Ele rămân, însă, semnificative pentru momentul de început al bibliografiei româneşti.

În evoluţia bibliografiei româneşti, tendinţa de realizare a unor bibliografii specializate şi a unor biobibliografii de literatură română a debutat prin *„Crestomaţia sau Analectele literare din cărţile mai vechi şi mai noi româneşti”* (Blaj, 1858), elaborată de Timotei Cipariu, dar a fost continuată ca idee prin *„Contribuţie la bibliografia românească. Istoria literaturii române. Texte şi autori, 1500–1925*” (Bucureşti, 1928) şi *„Indicaţiuni bibliografice pentru literatura română de la cele mai vechi lucrări până în 1913”* (Bucureşti, 1914), lucrări ce aparţin prof. Gheorghe Adamescu, care *„printr-o amplă şi detaliată investigaţie bibliologică şi printr-o structură relevantă, a conceput şi elaborat o biobibliografie a literaturii române vechi şi moderne”* (18), din dorinţa de a cuprinde întreaga istorie a literaturii române structurată pe aceste două mari perioade literare, începând de la 1500 până la 1920.

Trebuie menţionat însă faptul că, în evoluţia bibliografiilor româneşti, de la acel moment, au început să apară şi au devenit din ce în ce mai pregnante, pe lângă lucrările bibliografice generale, bibliografiile analitice, dar şi indicii de revistă, ca tipologii speciale.

Bibliografiile româneşti s-au constituit şi s-au dezvoltat datorită interesului manifestat de oamenii de cultură români dedicaţi studiului şi cercetărilor aprofundate, care au avut drept rezultat şi identificarea unor izvoare bibliografice esenţiale pentru istoria, cultura şi civilizaţia românească, folosindu-se de o diversitate de tipuri şi metode de elaborare a bibliografiilor, marcate, însă, uneori, de inerentele „eşecuri” ale începuturilor.

În prezent, cantitatea imensă de informaţii, privită în primul rând ca o acumulare de date, nu pare să îngrijoreze omenirea pe cât o face accesul rapid la informaţia deja produsă, regăsirea facilă a acesteia ca rod al sistematizării.

Sursele de informare, în mod special cele primare, au devenit extrem de variate în această epocă eminamente informaţională. Cele mai moderne, de tipul Internetului, folosite corect şi în urma filtrării informaţiilor nesemnificative şi a redundanţelor, pot avea o reală utilitate. Receptată ca fiind „*tradiţionalistă*” şi uneori desuetă, lectura de specialitate ar trebui să aibă un loc aparte în pregătirea profesională, dacă ne dorim cu adevărat performanţe mai largi pentru specialiştii noştri, rămânând, totuşi, cea mai răspândită şi uzitată sursă de informare.

BDD-A27085 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:36 UTC)

Chiar dacă suporturile informaționale – atât pentru documentele primare cât şi pentru cele secundare, în mod deosebit bibliografiile – pot fi atât tradiționale cât şi ultramoderne, informația difuzată, dacă este furnizată la timp şi pusă în valoare corespunzător, se poate dovedi extrem de eficientă.

Numărul copleşitor al surselor de informare, interesul utilizatorilor pentru anumite subiecte, necesitatea obținerii informațiilor într-un timp scurt, pe de o parte, iar, pe de altă parte, apariția sistemelor informaționale electronice – care a extins considerabil posibilitățile de regăsire şi obținere rapidă de către utilizator a informației necesare, chiar în text integral, dintr-o mulțime de biblioteci – vin să confirme ideea că viitorul bibliotecilor nu mai constă doar în a acumula cât mai multe fonduri, ci şi în a asigura accesul la cât mai multe informații, pe modelul bibliotecii virtuale.

Odată cu dezvoltarea exponențială a informaticii şi a noilor tehnologii de informare şi comunicare, modelului clasic de transmitere a informațiilor i s-a adăugat unul nou, numit cel modern. Principalele modalități de comunicare ale sistemului tradițional au fost influențate de dezvoltarea rețelelor şi mai ales a Internetului, la diferitele sale niveluri, în funcție de domeniu.

Bibliotecile, ca principal depozitar şi furnizor de informații al societății care stochează şi diseminează informațiile la nivel micro şi macrosocial, nu reuşesc să stăpânească acest ansamblu informațional şi să asigure, în acelaşi timp, o satisfacere rapidă şi eficientă a cererilor de informare, reale şi potențiale. În fața acestei adevărate explozii informaționale, bibliotecile sunt nevoite să constate o înrăutățire a situației lor bugetare, din cauza discrepanței între creşterea exponențială a numărului de documente care ar fi de dorit şi necesar de achiziționat şi alocarea fondurilor destinate acestui scop.

În particular, bibliotecile universitare au un rol de orientare, studiu, cercetare şi semnalare bibliografică şi documentară. Publicul acestora este constituit din studenți, cadre didactice, cercetători, iar solicitările de informare depind şi de gradul de specializare al fiecărei categorii de cititori. Studenții din primul ciclu universitar solicită cu precădere lucrări de referință, de tipul: enciclopediilor, dicționarelor, ghidurilor pentru inițiere bibliografică, lucrări de studiu, precum: tratatele importante, sintezele colective, manuale, texte literare, periodice specializate şi de cultură generală şi, desigur, documentația specifică domeniilor supuse studiului.

Cerința de informare este multiplă, iar biblioteca trebuie să fie aptă să furnizeze fiecărui utilizator informația de care are nevoie, în forma pe care acesta o dorește.

BDD-A27085 © 2009 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:36 UTC)

Biblioteca specializată vine şi ea în întâmpinarea necesităţii acute şi permanente de informare bibliografică. Se poate afirma că această bibliotecă reprezintă o colecţie structurată de documente ce slujesc în mod direct şi eficient un anumit segment de cititori cărora trebuie să le furnizeze informarea bibliografică solicitată, din perspectiva intereselor lor de cercetare.

Astfel, beneficiarul dobândeşte certitudinea ghidării investigaţiilor sale spre ţinta ce şi-a propus-o prin demersul pe care îl întreprinde. Aşadar, informaţiile furnizate trebuie să fie pertinente şi competitive într-un cadru compatibil cu noile exigenţe ale lumii informaţionale de azi.

Referinţe bibliografice

(1) NICULESCU, Zenovia. *Geneza clasificării de bibliotecă*. Bucureşti: ABBPR, 1996, pp. 55–56.
(2) PANAITESCU, P. P. *Interpretări româneşti.* Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1994, p. 28.
(3) GEORGESCU-TISTU, N. *Cartea şi bibliotecile*: studii de bibliologie. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1972, p. 188.
(4) Cf.: IORGA, N. Vechile biblioteci româneşti sau ce se cetia odinioară în ţările noastre. În: *Floarea darurilor*, 1907, nr. l, p. 65.
(5) NICULESCU, Zenovia. *Bibliografii speciale:* curs universitar. Bucureşti: ABBPR, 1999, p. 79.
(6) Cf.: BULUŢĂ, Gheorghe. *Civilizaţia bibliotecilor.* Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1998, p. 154.
(7) Cf.: NICULESCU, Zenovia. *Op. cit*., p. 79.
(8) Vezi: IORGA, N. *Istoria românilor.* Vol. 6. Bucureşti: [s.n.], 1938, p 398.
(9) DIMA-DRĂGAN C. *Exlibris.* Bucureşti: Litera, 1973, p. 158.
(10) Cf.: NICULESCU, Zenovia. *Op. cit.,* p. 82.
(11) *Ibidem*, p. 84.
(12) Cf.: GEORGESCU-TISTU, Nicolae. *Bibliografia literară română.* Bucureşti: Imprimeriile Statului, 1932, pp. 65–82.
(13) Conf.: CRĂCIUN, Ioachim. *Bibliografia la români*: o încercare de bibliografie a bibliografiilor româneşti. Bucureşti: Cartea Românească, 1928, pp. 12–13.
(14) Cf.: CURTICEANU, Doina. Timotei Cipariu şi bibliologia. În: *Biblioteca şi cercetarea*, II, 1980, p. 10–25.
(15) Cf.: NICULESCU, Zenovia. *Op. cit.,* p. 88.
(16) *Ibidem*, p. 89.
(17) Cf.: GEORGESCU - TISTU, N. *Op. cit.,* pp. 55–56.
(18) NICULESCU, Zenovia. *Op. cit.,* p. 90.

BDD-A27085 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:36 UTC)